Dušan Mikolaj

Šťastné okolnosti

Vyháňanie z Bluffy

Starosta savojskej obce Bluffy Jánovi od chvíle, ako sa s rodinou do nej nasťahoval, dával najavo, že ho neuznáva za plnohodnotného občana Francúzka. Hoci robil so sklom, on si ho natrvalo zapísal ako gastarbajtra. *Zaradil si ma medzi rôznorodú partaj prisťahovalcov z Maroka, Alžírska či z iných afrických území, ktoré Francúzi dlhodobo kolonizovali. Aj emigranti zo socialistického bloku východnej Európy v očiach tohto domorodca tvorili jednoliatu masu. Boli sme farební či pehaví. Ja som mal drobnú výhodu v tom, že som bol trošku bledší.*

Z dedinčanov sa na Jánovu stranu ani po rokoch otvorene nepostavil nikto. Priateľsky sa k nemu správal akurát sused v dome s rozľahlou stodolou. Bol z posledných gazdov v obci, denne vídal, ako prisťahovalec z kamennej fary sadí zeleninu rovno do cirkevnej pôdy. Vážil si i jeho záľubu v sklárstve. Sám bol remeselne zručný, obdivoval, koľko krehkosti sa dá stvoriť z roztavenej hmoty.

Mnohí vidiečania rodinu sklára vytrvalo odmietali alebo ignorovali. Zazerali, držali si od nich nastražený odstup. Za nevítaných privandrovalcov mali dokonca i chlapcov, ktorí v Bluffy vyrastali odmalička. Ich dávna priateľka Anna Commellyová Tomáša a Kajetána chválila, ako ohromne slušne sa správajú. Ján začul, ako suseda vraví svojmu vnukovi, nechoď sa hrať s *rastaquouère.* Matka Catherine sa akosi nemala do prekladu tohto slova. *Ale už podľa intonácie cítiš, že je v ňom niečo nedobré.*

Ján sa musel zmieriť s tým, že *rastaquouère* je hanlivé označenie, a tak zapadlo do súkolesia jeho prisťahovaleckých skúseností. Kým v Bluffy pôsobil farár, ktorý rodine bývanie prenajal, starostovi sa proti nej nedarilo brojiť. Duchovný si dobrým skutkom v kraji neveľmi naklonenom náboženstvu mohol materiálne trošku prilepšiť. Keď dedinčania začali žiarliť, že cudzí bývajú nekresťansky lacno, nájom im zvýšil. Na sto frankov mesačne. Len čo farára vy-

striedal aktívnejší cirkevník, platby za prenájom fary dvíhal. Sumu vytiahol na šesťnásobok. A za otvorenej podpory starostu, presnejšie pri jeho zákulisných ťahoch, začal kázať, že faru treba predať.

Keďže Ján v nej býval s rodinou ako počestný občan, chystal sa objekt a záhradu odkúpiť do osobného vlastníctva. Objednal si architektonické plány na prestavbu, vybavoval stavebné povolenie. Starosta mal vplyvnejších kamarátov a šikovných poradcov. Vyhlásil, že na kúpu fary má prednostné právo obec. Ján sa rozhodol pred takouto špekuláciou brániť na súde. Argumentoval rodinnými väzbami i prácou, ktorú už oceňovali vo Francúzsku aj v zahraničí. Účasťou na výstavách vo viacerých svetových metropolách preukazoval, ako sa prispôsobil podmienkam stanoveným štátom a stal sa šíriteľom jeho kultúrnej politiky. Pre starostu to neboli dôvodné argumenty. Útočil proti tvrdou demagógiou. Obviňoval prisťahovalca, že je socialistický špión z východu, ktorý sa votrel medzi počestných občanov obce Bluffy. Jeho sklárstvo označil za krycie manévrovanie. Ján sa proti jeho útokom bránil na súde. *Toto je starostov hlavný osobný dôvod, prečo ma vyháňa z Bluffy*, dôvodil. Sudkyňa podržala stranu Zoričákovi. Vyniesla rozhodnutie, že prednostné právo na kúpu fary má on. Ak na svojom úmysle trvá, inému sa dom predať nesmie.

Obráť sa na svokra

Pomoc Zoričákovi prisľúbila i sekretárka na prefektúre v úrade pre prisťahovalcov. *Ako žena citlivejšie chápala, že mám rodinu aj vo Francúzsku, aj na Slovensku*, vysvetľoval Ján. Potešilo ho to, ale vo svojej ostražitosti už nepoľavoval. V neďalekej obci Talloires si vyhliadol opustený gazdovský dom. Postavili ho kedysi v 18. storočí, ak neuspeje kúpou podobne starej fary v Bluffy, opraví si na rodinné bývanie rozľahlejšiu stavbu. Bude v nej mať dosť miesta aj na ateliér – sklárske dielne.

Aby náhradné riešenie začal vybavovať bez odkladania, potreboval väčšiu sumu. Čakal na odmenu za monumentálnu sochu v Marseille. Už bola slávnostne odhalená, honorár za ňu schválený. Štyristodvadsaťtisíc frankov. *Nikdy predtým ani potom som nedostal za svoje dielo toľko frankov.* Čakal iba na bankový prevod peňazí. Vyúčtovanie štátnej objednávky trvá dlhšie, obrátil sa preto so žiadosťou o poskytnutie krátkodobej pôžičky na komerčnú banku. Na preklenutie insolventného obdobia. Ján ako umelec v slobodnom povolaní nebol v nijakom zamestnaneckom zväzku, okrem tvorivých výkonov iné verejné garancie predložiť nevedel. Dohodnutý honorár banka na zreteľ nebrala. Vydal sa za svokrom. Dobre známy a ešte lepšie platený lekár v meste Annecy povedal, príďte ku mne s Catherine vo štvrtok ráno na pol ôsmu.

Nazvime to pracovné raňajky.

Sadli si za stôl, dvaja a dvaja oproti sebe. Domáci pán a jeho žena, ich dcéra a sklár. Hostiteľ nalial čaj do šálok. Manželku poslal do kuchyne. *Už som inštinktívne vedel, že chleba sa nemám dotknúť, ani cukor do čaju som si nenasypal.* Svokor povedal, nepožičiam. Lebo platím veľké dane. Doslova takto. Ján sa postavil, počkal pri dverách, kým lekárova dcéra dopije čaj. Odvtedy sa so svokrom už iba tolerovali.

Jánovi namiesto ilúzií zase ostala práca. Do pece naložil nové sklo, chvíľu oddychoval. Počuje, pred domom zastalo auto, dnu vošiel svokor. Jeho zať si zapol rádio, fiktívne robil na svojom diele. Čaká, je trochu nervózny. Dvere na dielni konečne otvorí Catherine: Poď hore. Otec by sa s tebou chcel rozprávať. *Musím dokončiť robotu.*

Ešte som chvíľu akože tvoril. Umyl si ruky a vyšiel do obývacieho priestoru. Na sebe mal modré montérky, na hlave čiapku, žltú s modrým nápisom MS 70 v klasickom lyžovaní na Štrbskom plese. Oblečenie sklára farebne ladilo so spoločenskou klímou vnútri ako svetonázorový kontrapunkt. V strede kuchyne veľký stôl. Za ním si sedeli oni dvaja, otec a jeho dcéra. Ján sa postavil k oknu a pozeral na nich. Jeho natešená manželka naznačovala, čo závažné sa otec chystá oznámiť. Svokor nevyjadroval prípadnú ľútosť nad tým, že zaťovi nepomohol s krátkodobou pôžičkou na opravu zanedbaného domu v Talloires. Už ani nebolo treba, peniaze z verejnej kasy za sochu v Marseille medzitým prišli. Zaviedol reč na významnejšiu investičnú akciu.

Má ohromne dobrý nápad. Spomenul dáku starú babku, ako kardiológ ju lieči dvadsaťpäť rokov a ona vlastní v dedine vedľa Annecy pozemok. Je parádny, na predaj a lacný. Určite by bol vhodný pre mladých. Postavili by si na ňom vlastný domček. Bývanie v modernom, zať nemusí prerábať starú ruinu. Nová stavba ich navyše vyjde podstatne lacnejšie.

Tak sa išli na ten pozemok pozrieť spolu. Lekár ich výnimočne viezol svojím autom, vonku popŕchalo, pekný výhľad na jazero, kopčeky na obzore, mokrá tráva pod nohami. Vskutku exkluzívne miesto na základy nového domu. *Raj na zemi.*

Priviezli sa autom naspäť na faru. Čo teda oni, mladí, na to. V Jánovi hlodal vnútorný rozpor. *Po predchádzajúcej skúsenosti ponuku nemôžeš prijať. Pozemok však láka.*

Tak súhlasil, že áno, *prípadne by sme to zobrali.* Svokor povedal, potrebujem zabukovať, zablokovať peniaze na kúpu. *Či dám peniaze.* Stopäťdesiattisíc frankov. Svokrovi. Na dlaň. Catherine hovorí, tak daj, veď máš.

Len ja som vedel, v ktorom múre fary, za ktorým kameňom sú v igelite mo-

je zarobené franky uložené. Zašiel a odpočítal stopäťdesiattisíc frankov. Dohoda i na francúzske rodinné zvyklosti nabrala svojskú následnosť. Ján čaká týždeň, mesiac, ďalší. Až sa mu dostalo do uší, že svokor pozemok kúpil pre seba. Peniaze vylákané od sklára vraj časom vráti. Vráti, keď bude mať. Na krásnom pozemku si Catherinin otec dal postaviť dom pre seba.

Stál ho asi dosť frankov, lebo nenávratne naň použil i tie zaťove.

Deložovanie

Po neželaných skúsenostiach so svokrovými finančnými stratégiami Jána nezaskočil ani starosta Bluffy narastajúcim nátlakom, aby sa jeho rodina vysťahovala z obce. Útočil už otvorene, tak sa Ján rozhodol, že kúpi starý dom v Talloires. Nestál veľa, *podobne stará ruina, v akej býva teraz starosta.* Podpísal kúpnu zmluvu i napriek tomu, že vedenie talloirskej samosprávy vlastníkovi negarantovalo jednoznačnú istotu zápisom do katastra. Vystavilo mu iba predbežné stavebné povolenie. Cez pozemky, na ktorých sa objekt nachádzal, mala totiž viesť nová cesta. Už bola zakreslená v rozvojovom pláne obce. Ak zastupiteľstvo obce schváli výstavbu cesty podľa pôvodného zámeru, stavebné povolenie okamžite stráca platnosť. S ním i nárok na akúkoľvek finančnú náhradu, čo do opravy investuje.

Starosta Bluffy akoby vyčkával práve na takýto riskantný krok prisťahovalca. Nerešpektoval právoplatné súdne rozhodnutie o práve Zoričáka na prednostnú kúpu fary, vystavil príkaz na policajné vyhostenie nájomníkov.

Vianočná romantika na stavenisku

Práve sa končí školský rok. Synovia Tomáš a Kajetán sa vracajú z internátov do Bluffy na letné prázdniny. Neznámi muži vykladajú z fary na dvor nábytok, osobné veci. V ateliéri demontujú stroje.

Úradné rozhodnutie o deložovaní bolo vykonané, prv ako Ján stihol v dome v Talloires pripraviť pre rodinu podmienky aspoň na skromné bývanie. Zo dňa na deň sa stali vyhnancami. Jána však bluffský starosta neponížil ani týmto ťahom. Mohol sa obrátiť na kamarátov vo svojom okolí, pomohli mu odviezť veci a opatriť ich na potrebný čas.

Na stranu nájomcu starého domu v Talloires sa čoskoro priklonili noví susedia. Videli, s akým nasadením sa pustil do prestavby, oceňovali, že mu pri tom pomáhajú synovia. Najmä starší Tomáš, nebál sa vyliezť na nový krov, skadiaľ dodával chuť do roboty tým dolu.

Keď gazdovský objekt prikryli škridlou, vo vnútri mohli pracovať i v nečase. Na výpomoc chodieval k Jánovi občas aj Ian Chiampor, u ktorého mal pre-

najaté dielenské priestory. Francúz za robotu dostal, ako bolo zvykom na Slovensku, dosýta najesť, vypiť. Na konci dňa objednávateľovi predložil aj súčet odrobených hodín, za každú si pýtal zaplatiť. Inkasoval do posledného franku. Akosi si neosvojil postoj a konanie murárskeho tovariša zo Ždiaru, keď mu nie tak dávno nezištne pomáhal pri prestavbe jeho domu.

Koncom roka osadili dvere na prvej izbe. Medzi ostatnými razom zútulnela. Akoby prevrávala, podobne príjemne bude čoskoro v celom dome. Blížili sa Vianoce, chlapci sa zo škôl zase vrátili na prázdniny. Matka s mladším Kajetánom sa v prachu staveniska zdržiavala málo. Otcovi ochotne pomáhal Tomáš. Pracovali i na Štedrý deň. Vyhotovenú izbu narýchlo upratali, aby v nej zavládla čo najdôveryhodnejšia sviatočná nálada. Tomáš ozdobil jedličku, priložil na oheň v kozube čisté polená zo starých driev domu. Elektrické rozvody ešte neboli dokončené. Ján sa rozhodol napodobiť svojho otca, keď po žatve chodil s mláťačkou po Ždiari od jednej gazdovskej stodoly k ďalšej. Tam, kde nemali zavedenú elektriku, šikovný mládenec si pripol na nohy stúpačky s kovovými hrotmi, vyštveral sa na najbližší drevený stĺp a pevnými štipcami napojil kábel vedúci k motoru poháňajúcemu mláťačku.

Jánov otec mal na to legálne povolenie, jeho syn vo Francúzsku neodolal túžbe vyvolať vianočnú náladu v ešte neveľmi hostinnom prostredí. Nad jazerom Annecy sa stmieva o hodinu neskôr ako v Ždiari. Východnejšie už zaiste vládla sviatočná atmosféra. V staručkom talloirskom dome je pripojené nelegálne elektrické vedenie, Tomáš z prítmia mĺkvo nazerá, kedy pri ňom zastaví auto a vystúpia matka s Kajetánom. Otec ich pozval na spoločnú večeru do reštaurácie na brehu jazera. Catherine a Kajo kráčajú otvoreným schodiskom hrozne pomaly. Akoby sa obávali, či tí dvaja vnútri hneď po večeri neplánujú pokračovať v robote. Stavbárskych aktérov vskutku zastihnú oblečených pracovne, na sebe vatované kabáty, na nohách ručne pletené ponožky z vlny. No len čo roztvoria dvere, Ján elektrické drôty spojí, na stromčeku sa rozsvietia farebné žiarovky, v kozube blikoce plameň a Tomáš kamerou zaznamenáva vianočný úžas na tvárach rodiny. Vnútri svetlo stromčeka a matné tiene postáv, za oknom biela zima pokrývajúca alpské skaly. *K tomu sme nemuseli nič hovoriť do mikrofónu. Najkrajší Štedrý večer, lebo sme sa stretli vo vlastnom.*

Synom sa do prechodného podnájmu už nežiadalo vrátiť. Po silvestrovskej noci sa zobudili vo svojej izbe, bolo ju treba iba zariadiť nábytkom a zaplniť osobnými vecami z Bluffy. Do domu zaviedli elektriku legálne, Ján si pod šopou postavil prvú sklársku pec, zriadil provizórnu dielňu. Popri obytnej časti domu usilovne pracoval na úprave spodnej časti. Uplynul ďalší rok, kým sa

podkopal až pod kamenné základy, aby ich spoľahlivo zaizoloval a zriadil tam dielňu, depozitné priestory.

V tom najpodstatnejšom Jánovi pomohli politické zmeny v obci. Po voľbách nastúpil do miestneho zastupiteľstva nový starosta a vyhlásil, nemôžeme mužovi zbúrať dom, ktorý si opravuje s plným nasadením. Vykonal na ňom už hromadu práce, stála ho námahu, čas, pot, peniaze. Tieto okolnosti sa musia zosúladiť v jeho prospech. Má právo vytvoriť si rodinné hniezdo podľa svojich predstáv a možností.

Ďalšia významná šťastná okolnosť.

Rozhodnutie o možnej asanácii poslanci zrušili. Nová cesta vedie iným smerom. Obchádza dom prudkou zákrutou. Viac ráz sa rovno po nej prehnali cyklisti na Tour de France. Bol medzi nimi aj Peter Sagan, žilinský rodák a sused Kysučanov. Nad vstupom do domu sklára cyklistov zdravil veľký plagát: *Vivat indépendants Slovaques!*

Manželkino osamostatňovanie

Keď sa Ján zabýval so svojou rodinou v obci Talloires, jeho vzťahy s blízkymi i vzdialenejšími susedmi sa vyvíjali prirodzeným spôsobom. Takto to pretrváva dodnes a on si to úctivo váži. Občas ho navštívil starosta, prišiel za ním i starosta susedného mesta Annecy. Zaujímalo ich, na čom pracuje, ak vystavoval v Savojsku, prišli na vernisáž. Manželstvo Zoričákovcov prešlo do obdobia, keď sa deti začnú uberať vlastnými cestami. Starší Tomáš končil vysokoškolské štúdium, priťahovalo ho maľovanie, pomáhal otcovi v ateliéri. Mladší Kajo ešte študoval, ich matka mala dlhé chvíle. Aby sa mohla práci so sklom venovať samostatnejšie, Ján pri dome postavil remeselnícky domček. Útly *ako na stračej nôžke*, ale dostatočne priestranný aj pre sklársku pec. Dielňu vybavil potrebnými strojmi, pripravil sadrové formy na odlievanie.

Bol to vlastný ateliér mojej Kataríny.

Napätie z rokov, keď ich vyháňali z Bluffy, akoby sa však prenieslo do útrob opraveného domu v Talloires. Najprv Catherine pílila mužovi uši, že ateliér, čo jej postavil, je strašne blízko jeho. Ako keby muž rezaním a brúsením skla vo svojej dielni narúšal manželkine vznešenejšie inšpirácie.

To som sa už naštval. Lenže ak žena začne vrtošiť, čo urobíš. Nespravíš v podstate nič. Ona si bude presadzovať svoje.

Ustúpil. Prenajal pre ňu ateliér na inom mieste Talloires. I do tamtoho priestoru nainštaloval potrebnú technológiu. Nech si chodí pracovať mimo dohľadu neznesiteľne robotného chlapa. Financoval jej tvorivé zábavky, no ona zanedlho domŕzala, že aj tamto miesto je pre ňu blízko. Umenie ju presta-

lo priťahovať. Namiesto do ateliéru zachádzala *na bály. S rozvedenými babami sa zabávať.*

Spoločenská situácia vtedy začala byť dosť typická tým, že nejeden solventný manželský pár sa rozvádzal. Catherine si medzi blízkymi kamarátkami možno pripadala, že už je celkom posledná, čo zotrváva v pôvodnom manželstve. Hlavne ženy si presadzovali, že sa musia rozviezť, kým sú ešte zdanlivo mladé. Manželka riaditeľa múzea v Annecy žila s mládencom, čo mal rovnako rokov ako jej syn.

Moja Catherine sa chcela emancipovaným kamarátkam takto podobať. Začala sa obliekať, ako keby mala sedemnásť. Prišla na ňu druhá mladosť. Vyvádzala. Niekedy priamo v ich dome. Ján dokončil brúsenie skla, z ateliéru vyšiel nahor do domu, naďabil na svojho kamaráta. Záletník zbabelo utiekol, manžel iba zaťal zuby. Príhodná chvíľa nadišla na oslave päťdesiatky iného priateľa. Medzi hosťami sa zjavil i nápadník. Podával Jánovi ruku, on si svoju založil za chrbát a pred všetkými povedal, *keď niekomu dám svoje priateľstvo, tak je to na celý život. Priateľstvo venujem do večnosti.*

Vyšlo to z neho spontánne. Také ticho, ako keď blesk udrel do kostolnej veže. Catherine mužovu reakciu považovala za nemiestnu. Už sa nedala vyviesť z mladistvého rytmu. Vychytila sa odstredivým smerom.

K osamostatneniu. Ján zastával starosvetskú morálku. *Nepripustím žiadne rozvádzanie*, povedal. Ukázalo sa, že žena bola už pevne rozhodnutá. Všetko mala premyslené, na rozvode nástojila. Ich vzťahy sa naplno vyostrili po tom, čo obec Talloires vyňala z asanačného pásma aj územie v okolí Jánovho domu. Cena nehnuteľností a pozemkov náhle obrovsky vyskočila. Objekt, čo dlhý čas mal mizivú hodnotu, nadobudol mnohonásobnú cenu.

Manželia nemali nič rozdelené, Catherine bola Jánovi vo všetkom rovnocennou partnerkou – mala pri ňom postavenie, na aké si jej matka pri svojom mužovi lekárovi netrúfala ani pomyslieť. Dlhšie spravovala manželove účty, prehľadne videla do útrob trezora. Z pohľadu nemajetnej osoby sa jej pribúdajúce honoráre museli javiť priam rozprávkové. Násobne v prostredí *kultúrnej púšte, kde majetky sú lákavejšie než akékoľvek umenie. Kdekto by sa ulakomil, ak zistí, koľko sa dá zarábať na zdanlivo obyčajnom skle.*

Splácanie vlastnej práce

Ján ostal poriadne zaskočený, keď pochopil, ako premyslene sa Catherine poistila pre prípad, že by sa usiloval jej strategické plány nebodaj prekaziť. Konala priam vydieračsky. Naliehala, aby rozdelenie financií a majetkov riešili od základov. Hoci osobným pričinením nenadobudla nič, žiadala všet-

ko deliť rovno na polovicu. Nehnuteľnosti, nábytky, umelecké diela aj ostatné veci.

Muž navrhoval, aby niečo z toho prepísali na deti. Ona žiadala, aby odpredaj riešili prostredníctvom dražby. Do nakupovania cudzích vecí sa málokto hrnul, rodinné hodnoty predávali pod cenu. Najústretovejšie sa správal lekár Montauchet. Už predtým pootvoril dcére svoj trezor, aby si v ňom uložila vstupné financie. Podstatne viac, než si on nenávratne požičal od vzdialeného zaťa na kúpu stavebného pozemku. Keď si Catherine odnášala užitočné drobnosti značnej hodnoty, svokor popritom príčinlivou asistenciou pátral, kde je pivnica, v ktorej zať skladuje zásoby kvalitného vína.

Catherine najväčšmi zaskočila Jána tým, keď nástojila, že treba rovnakým dielom rozdeliť aj jeho existenčnú základňu. Teda sklárske pece, stroje, pracovné náradie, rezervy skla. S podrobnými podmienkami predložila aj expertízu finančnej hodnoty vecí, ktoré potreboval na každodennú robotu. Nechcela si tie haraburdy odniesť. Žiadala rovnú polovicu sumy, za ktorú by ich ona popredala. Vychádzali jej priam fantastické sumy. *Toľko frankov nemala v hotovosti ani talloirská banka.*

Zahryzla sa dokonca i do samotného domu v Talloires. Že i ten treba predať. *Supy sa hneď zlietli*, ponúkali za nehnuteľnosť smiešne ceny. Akoby to bola pôvodná zrúcanina pred asanáciou. Ján sa bránil, ako vládal. Hovorí, musíme sa obrátiť na súdneho znalca. Porovnával ženin odhad s oficiálnou súdnou verziou reálnej ceny. Bola o pár miliónov frankov nižšia. Navrhol preto, aby sa pri delení od samého začiatku až po zavŕšenie rovnocenne zúčastňovali obaja. Spísali protokol existenčne nosných majetkov. Obsahoval vyše dvadsať položiek, na cenách každej sa musia dohodnúť vzájomne. Catherine prijala manželov návrh pomerne pokojne, presvedčil ju, že on dohodnuté pravidlá dodržiava.

V deň, keď sme si pravidlá určovali, sme neboli zle naladení. Začali od jednoduchších krokov. Nesplnených bodov ubúdalo, voľnejšie sa im uvažovalo o zložitých riešeniach. Ak sa na niektorých spočiatku nevedeli dohodnúť, ponechali ich celkom na záver. Keď zostane na riešenie málo, hádam napokon celú záležitosť uzavrú.

Ján bol sčasti vo výhode aspoň v tom, že Catherine buď zabúdala, alebo mala vrodené sklony ku klamstvám. Niektoré skutočnosti zapierala, no keď prizvali zainteresovaných svedkov, priznala, že sa udiali inak. On nepotreboval nič predstierať. Potvrdil to veľkoryso i súhlasom, aby Catherine dostala aj značnú časť jeho sklárskeho imania. Do súdneho rozhodnutia navrhol uviesť iba klauzulu, že určený finančný podiel vyplatí žene za podmienok, ak v priebehu splácania nepríde o svoj ďalší pracovný a výrobný prostriedok. Teda naj-

Mihal Kiralj: Cyklus abstraktných kresieb veľkého formátu, 1983 – 1984

mä o nevyhnutne potrebné materiálne zásoby, pece a ostatné technické zariadenia.

Finančné vyrovnanie rozložili na desať rokov, suma bola riadne mastná a žena vo svojej krutej majetkovej hre pokračovala i počas tohto obdobia. Svojmu bývalému manželovi sa pripomínala, že má právo aj na predaj domu a menších stavieb, ak by splátkový kalendár nedodržal. Ako sa blížil termín platby, zakaždým posielala exekútorov na obhliadku domu. Ak by sa Ján omeškal čo len o hodinu, boli inštruovaní, že majú konať bez pardonu. Umelcovi neostávalo iné, iba zarábať najmenej toľko peňazí, čo exmanželka vysúdila ako pevný podiel z jeho každodennej roboty. *Stal som sa dlžníkom sám sebe. Ani nepriateľom by som získané skúsenosti neprial.*

C'est la vie

Keď je človek uprostred problémov, cíti sa dosť mizerne. Treba nepriazeň času prečkať a nepúšťať sa svojej chlebovej postaty. To najťaživejšie sa postupne začne od neho odvracať. Keď sa dostane nad hladinu, naberie iné rozhľady. *Ostatné šťastena osvieti.*

Čomu Ján hovorieva šťastné okolnosti, to do značnej miery podporovalo rodinné prostredie na vidieku. V ňom sa odmalička priúčal pracovitosti. *Tam sú iné odrazy svetla. Jednoduchšie mechanizmy na zotrvanie pri životných podstatách. U nás sa nehrával poker. Iba ak v reálnom živote. To je istejšie ako hra s lesklými kartami. Žolíková karta sa málokedy zvrtne natrvalo. Životné karty sa otočiť môžu. Ak ťahá človek správnym smerom, zdanlivé straty sa mu vrátia.*

Po rozvode sa jeho tvorivá výkonnosť neznížila o polovicu, o ktorú ho pripravila Catherine. Aby zvládol splácať všetky dlžoby, prácu na zvyšnom zariadení si rozložil premyslene, dosahoval na ňom takmer plný pracovný výkon. *Pece som svojimi problémami nezaťažoval. Pustil som sa do takých hĺbok a šírok, že v tvorbe sa mi ešte nikdy tak nedarilo.*

S odstupom času nemá zmysel pátrať po tom, prečo jeho manželka konala tak tvrdo. Kto už bude zisťovať, či v nej prevládla ženská túžba stlačiť verejne úspešného chlapa na kolená. Istý dôvod na poníženie životného partnera vytŕča skôr spomedzi toho, čo sa dá nazvať ľudskou chamtivosťou. *Kým v domácnosti niečo chýba, bežné manželské vzťahy sa nezadŕhajú na majetkových záležitostiach.* Neskôr prichádzali do rodinného rozpočtu také peniaze, že všetkého bolo nadostač. Nič materiálne nechýbalo. Postupne sa vynáral atavizmus. *Polovička majetkov patrí manželke, a hotovo.*

Jej požiadavky mal vyriešiť manžel. Tak sa mordoval. Desať rokov uplynulo, Ján vyrovnal poslednú súdnu podlžnosť. Jemu zostala len polovička toho,

čo druhú stranu nestálo nič. *Keď som už mal bývanie dokončené a ateliér sa zalieval svetlami skla, mohol som si to na podnet svojej manželky všetko znova odkúpiť. Od seba. Ale získal som skúsenosť na nezaplatenie, pričom mi stále ostáva hromada ďalšej roboty. Aby som vlastnú hodnotu posplácal teraz sebe.*

Zopár kilometrov od domu Jána Zoričáka stojí dom jeho bývalého svokra. Ak by bol pozemok kúpil pre zaťa, mohli s Catherine a synmi bývať v rodinnom susedstve, pozerať sa navzájom na seba, navštevovať sa.

Vzťahy sa vyvinuli inakšie a následne mali iba epizodické dozvuky. Väzby synov s otcom sa rozvodom nenarušili. Raz prišiel Kajetán za ním s pozvaním na piknik. Pripraví ho na neďalekom kopci, pozýva naň svoju mamu, jej otca, babka už bola po smrti.

Kajo to zorganizoval tak šikovne, že som pozvanie nemohol odmietnuť. Neutrálna pôda, zajedli si, popili vínka. Vytvorila sa dobrá nálada, nedávnu minulosť nikto nepripomínal. Pohoda priam ideálna. Ako na obraze Maneta *Raňajky v tráve. Len to bol piknik na kopci.* Keď sa rozchádzali, Catherinin otec vraví Jánovi, že je na dôchodku, chodí do knižnice, na prechádzky a tak. Dodá, že zdravotne nie je na tom dobre. *Ça va dans la vie, tak to v živote chodí, povedal som. Každý sa uberáme k jednému cieľu, aj keď kráčame rozličnými cestami. Takto sme sa rozišli.*

Bývalého lekára náhle odviezli do nemocnice. Jeden jeho syn bol v Japonsku, iný v Amerike, Jánova rozvedená manželka a starší syn Tomáš si žili kdesi po Francúzsku. Kajetán pracoval v Lyone. Odtiaľ každý deň po robote cestoval za dedom do nemocnice v Annecy. Hore-dole. *Asi tušil podstatu. Má v sebe niečo pre druhých.* Tretí večer sa zišli príbuzní, zašli spoločne na obed. Zasedeli sa, jedine Kajetán odišiel za dedom. Zatlačil mu oči. Keď prišli ostatní, už nežil.

Povedal som mu, je to tvoj najmocnejší zážitok. Bol si pri svojom dedovi.

S Catherine sa Ján nestýka. Zo ženského drankania býval neraz poriadne unavený, ale s odstupom času je náklonný jej poďakovať. Nepriamo mu dokonca pomohla i v umeleckej kariére. Ak by mu pri rozvádzaní nerobila také prieky, azda by toľko netvoril. Neraz pracoval priamo pod existenčným tlakom, ale počas splácania vlastných dlhov sa dopracoval k novým postupom.

Hovorí sa tomu tvorivá nadhodnota. *Vidíš alebo tušíš, čo ešte len príde. Posúvaš sa k tomu po troške. Ale napreduješ stále. O krôčik a ďalší. Aby si s odstupom času povedal, bože, toto je teraz vlastne iba moje, spreneveriť si to môžem už iba sám.*

(Z pripravovanej životopisnej knihy o umeleckom sklárovi)